

^{ab} officii huius hominibus accipere quandoque præsumperit ¹.

XX. Antiqua. ² Si res illæ vendantur aut donentur, quæ prius debuerant per iudicium obtineri.

Si quis rem, quæ est per iudicium repetenda, priusquam adversarium iudicialiter superaret ³, ita vendiderit vel donaverit alicui, aut forsitan tradiderit occupandam, ut absque audiencia iudicantis privetur dominum possessoris; ipse qui possedit per exsecutionem iudicis, rem quæ occupata fuerat statim recipiat, nec de eius postmodum repetitione contendat, etiam si bona sit causa petentis. Ille vero, qui hoc vendidit, aut donavit, vel occupari præcepit, quod iuste vindicare nullatenus potuit; eiusdem meriti rem, aut pretium ei, a quo victus fuerit, repensare cogatur; quia rem, antequam vinceret ⁴, fecit invadit.

XXI. ⁵ De mancipiis ab hostibus occupatis, et venditis.

Quæcumque mancipia de regionibus nostris ab

adversis hostibus extiterint occupata, si ab hominibus regni nostri reperiantur excussa, ille, qui ab hoste abstulit, ex quo unumquodque mancipium valere iuste constiterit, tertiam partem pretii habeat, et mancipia ⁶ domino nihilominus reddat: quod si venditum ab hostibus mancipium fuerit acceptum, cum iuramento manifestetur pretium datum. Ac tunc ille, qui dedit, integrum pretium, et quantum mancipium melioravit acceptum, a domino recipiat, moxque suum illi mancipium inexcusabiliter reddat.

XXII. ⁷ Quo præsens liber debeat comparari pretio.

Vt omnis de cætero, et improbitas distracthentis, et dispendium temperari possit emptoris, id præsenti sanctione decernitur legis: scilicet, ut quicumque ⁸ hunc codicem ad instar huius operis interioris, exteriorisque editum constiterit venundari, non amplius quam CCCC. solidorum numerum accipere vendori, vel dare licebit ementi. Si quis vero super hunc pretii numerum accipere, vel dare præsumperit, C. flagellorum iitibus a iudice verberari se noverit.

V. TITVLVS DE COMMENDATIS, ET COMMODATIS.

I. De animalibus in custodia placita mercede suscepit.

II. De animalibus in angariam præstis.

III. De rebus præstitis, incendio, vel furto exterminatis.

IV. De pecunia perdita, et usuris eius.

V. De rebus commendatis, et casu quocumque in naufragium missis.

VI. De rebus servo nesciente domino commendatis.

VII. Si servus mentiatur dominum petere commodanda.

VIII. De redditis usuris.

IX. De usuris frugum.

X. Cui debeant testamenta, vel scripturæ commendatæ restitu.

I. Antiqua. ⁹ *De animalibus in custodia placita mercede suscepit.*

Si quis caballum vel bovem, aut quodlibet animalium genus, placita mercede, ad custodiendum suscepit, si id perierit, aliud eiusdem meriti ille, qui commendata vel commodata suscepit, exsolvat; si tamen mercedem fuerit pro custodia consequetus, vel pro conducto. Quod si ille, qui nullum placitum pro mercede suscepit, rem esse mortuam probaverit, nec ille mercedem recipiat, nec ab illo aliquid requiratur: ea

tamen ratione, ut præbeat sacramentum ille, qui commendata suscepit, quod non per suam culpm, neque per negligentiam animal morte consumptum sit, et nihil cogatur exsolvere. Similis et de commodatis forma servetur.

II. Antiqua. ¹⁰ *De animalibus in angariam præstis.*

Si quis alicui iumentum, aut caballum, vel aliud animal præsterit, et per aliquam infirmitatem apud eum, qui accepit, moriatur, sa-

got. reformare compellatur.

⁷ *Emilian.* Flavius Glosus. Recesvindus Rex. *Card.* ^y *S. J. R.* Antiqua. *Toled.* got. *S. J. R.* ^y *Lind.* FLS. CHDS. Rex.

⁸ *Emilian.* Legion. *Card.* *Toled.* got. *S. J. R.* ^y *Lind.* quotiescumque hunc codicem constiterit venundari.

⁹ *Emilian.* sin autor ni nota: así en esta ley como en las demás de este título.

¹⁰ *Toled.* got. *Legion.* ^y *S. J. R.* sin autor ni nota.

cramentum præbere debet, quod non per suam culpm, neque per negligentiam morte consumptum sit, et nihil cogatur exsolvere. Si autem nimium sedendo, vel fascæ caricando, aut quocumque onere vel percussione mortuum fuerit, eiusdem meriti animal domino sine aliqua excusatione restitut. Si vero præstitum animal alicui aliquid debilitatis intulerit vel damni; ille componat, qui eum apud se susceptum habuisse dinoscitur.

III. Antiqua. *De rebus præstitis, incendio, vel furto exterminatis.*

Si alicui aurum, argentum, aut ornamenta, vel species fuerint commendatae, sive custodienda tradita, aut forte vendenda; id si perierit, vel in domo ipsius, qui accepit, cum rebus eius fuerit incendio concrematum, una cum testibus veniat, et brevem det ille, qui commendata suscepit, et præbeat sacramentum, quod nihil exinde suis profusset compendiis, et nihil cogatur exsolvere, excepto auro et argento, quod ardere non potuit. Et si quis, dum domum hamma consumit, se quasi auxilium præbiturus ingesserit, et aliquid forte rapuerit, dominus dominus diligenter inquirat; et si eum invenire potuerit, ille, qui rapuit, in quadruplum rapta restitut. Et si de commendatis rebus apud susceptorem aliquid forte repererit, domino restituere non moretur. Si vero quæ commendata fuerant, furto probantur ablata ei qui commendata suscepit, spatium tribuatur, ut ordo docet, donec furem sua investigatione perquirat. Et si eum invenerit, commendatori res suas proprias tantummodo reformare cogatur. Compositio vero furti ad eum, qui habuit commendata, pertinet. Certe, si fur non fuerit infra statutum tempus inventus, medietas rerum commendatarum domino a suspicente reddatur, ut damnum ex medio uterque sustineat. Et si postmodum dominus rerum apud eum, cui commendaverat, quæ fuerant suppressa forte repererit, quem hæc ille se prius dixerit perdidisse, vel furto ¹ fuisse sublata, sicut fur pro his, quæ celavit, secundum legum statuta compositionem implere cogatur.

IV. Antiqua. *De pecunia perdita ², et usuris eius.*

Si quis pecuniam sub cautione suscepit durus usuras, si per casum pecunia perierit, non culpa aut negligentia debitoris, ille, qui pecuniam commendavit ³, solam pecuniæ summam

¹ *Card.* ^y *Legion.* furtum.

² *S. J. R.* præstata.

³ *S. J. R.* ^y *Lind.* commodavit.

⁴ *Toled.* got. ^y *S. J. R.* sin autor ni nota.

⁵ *Legion.* excusatione restitut.

⁶ *Toled.* got. causa.

recipiat, et non requirat usuras. Si vero per ipsius fraudem vel culpam factum est, et pecuniam et usuras solvat. Quod si aliqua lucra est ex ea pecunia consequutus, et postmodum contingat, ut pecunia pereat, si tanta sunt lucra quanta pecunia fuit, et pecuniam et usuras restitut.

V. Antiqua. ⁴ *De rebus commendatis, et casu quocumque in naufragium missis.*

Qui commendata vel commodata suscepit, et de ruina, aut incendio, vel hostilitatis naufragio, seu quolibet simili casu, sua omnia liberaverit, et aliena perdidit; quod accepit sine aliqua excusatione ⁵ cogatur exsolvere. Si vero partem aliquam de rebus propriis liberasse cognoscitur, illi, cuius res secum habuerat, iuxta modum perdita rei vel liberata restitut, quem index ratione deducta aestimaverit portio. Si autem sua omnia perdidit, quum liberaret aliena, et de liberatis et de perditis rebus similis ratio deducatur, ut partem, arbitrio iudicantis, qui liberavit accipiat. Iustum est enim in simili casu ⁶, ut ille non damnum solus excipiat, qui se gravibus obiecit periculis; et dum aliena minora conatur liberare, sua maiora perdidisse cognoscitur.

VI. Antiqua. *De rebus servo, nesciente domino, commendatis.*

Quod, nesciente domino, servo fuerit commendatum, si id perierit, nec dominus, nec servus ullum damnum incurrit ⁷. Sua enim imputet culpæ, qui servo alieno res suas commendaverit, domino nesciente. Si vero alicuius rei animal sit, et per fraudem pastorum ⁸ diminutum reperiatur, hoc reddere compellatur. Similis et de commodatis forma servetur, si fraude, aut malitia consumpta aut dissipata noscuntur.

VII. ⁹ Antiqua. *Si servus mentiatur dominum petere commodanda.*

Si dominus per servum suum quocumque sibi petierit commendandum, et servus cum rebus commodatis in fugam fuerit elapsus, tunc dominus obligetur, ut commodata restitut. Si vero servus petisse dominum mentiatur, et sic quasi deportanda ad dominum suscepit, et quæ suscepit, aut evertat, aut forte perdidit, et fugitivus non potuerit inveniri: dominus servi præbeat ¹⁰ sa-

⁷ *Legion.* pertimescant.

⁸ *S. J. R.* a pastore.

⁹ *Legion.* Antiqua noviter emendata. *Toled.* got. sin autor ni nota.

¹⁰ *Legion.* præstet iuramentum.

cramentum se eumdem servum, ut susciperet non misse, et quum id peteret ignorasse, et nihil calumniæ pertimescat. Servum tamen tam dominus quam ille qui commodavit, querere sollicite procurabunt. Hæc eadem et de commendatis præcipimus custodiri.

VIII. Antiqua. ¹ De reddendis usuris.

Si quicunque pecuniam commodaverit ad usuram non plus per annum, quam tres siliquas de unius solidi ² poscat usuris, si tamen fuerit unde dentur. Et de solidis octo nonum solidum creditor, qui pecuniam ad usuram dedit, exsolvat: et sic summam pecuniaæ et usuras ille qui dederat, a debitor recipiat. Quod si cautionem ultra modum superius comprehensam per necessitatem suscientis creditor extorserit, conditio contra leges inserta non valeat. Si quis autem contra ordinationem hanc fecerit, et eam rem, quam commodaverat, recipiat, et quæ cautaæ ³ fuerant, in nullo solvantur usuræ.

IX. Antiqua. ⁴ De usuris frugum.

Quicunque fruges aridas et humidas ⁵, id est,

VI. TITVLVS DE PIGNORIBVS, ET DEBITIS.

I. De non pignorando.

II. De pignore deposito, et furato.

III. De pignore, si pro debito deponatur.

IV. Si pignus, representato debito, non reddatur.

I. Flavius Recesvintus Rex ¹⁴.

De non pignorando.

Pignorandi licentiam in omnibus submovemus: alioquin ¹⁵ si non acceptum pignus præsumperit ingenuus de iure alterius usurpare, duplum cogatur exsolvere. Servus autem simpulum restituat, et centum flagella suscipiat.

II. Antiqua. ¹⁶ De pignore deposito; et furato.

Si quis pignus alteri deposuerit pro aliquo de-

¹ Toled. got. y S. J. R. sin autor ni nota.

² Card. y Lind. de uno solido poscat usuras.

³ Card. incautæ.

⁴ Toled. got. y S. J. R. sin autor ni nota.

⁵ S. J. R. liquidas.

⁶ Card. amplius.

⁷ Card. conservare.

⁸ Card. citius reddatur.

⁹ Card. redditum fuerit, vel malitiose tenere creditur.

¹⁰ Card. qui tradidit aut tenuit malitiose.

¹¹ Card. S. J. R. Toled. got. y Legion. quam illi, cui

vinum et oleum, vel quodcumque annonæ genus alteri commodaverit, non ¹⁰ ab eo pro usu ra quam tertiam partem accipiat: id est, ut super duos modios, qui acceperit, tertium reddat. Quam legem, ad solas fruges præcipimus pertinere: nam de pecunia commodata secundum superiorem legem valere, et observare ⁷ censemus.

X. Antiqua. Cui debeant testamenta, vel scripturæ commendatae restitui.

Testamentum ab eo, cui fuerit commendatum posteaquam hoc ante testes publicaverit, sicut est in legibus constitutum, illi, qui maiorem partem de eodem testamento est consequeatur. reddatur ⁸ hæredi. Quod si alii redditum fuerit ⁹, vel adversario eius traditum, qui tradidit ¹⁰, duplam compositionem restituat illi, cui ¹¹ fraudem inferre voluerat. Illas vero scripturas, quæ simul tradi partibus debent, si commendatas ¹² quicunque suscepit, id est, testamenta, iudicia, pacta, donationes, vel cætera talia, si alteri altero absente tradiderit, ille qui dederat, revocet quod dedit ¹³, et omnibus, quibus in commune debebantur, restituere non moratur.

debitor ad diem constitutum adesse neglexerit, aut debitum implere distulerit, addantur usuræ. Cæterum si adesse usque ad decem dies, sicut supra scriptum est, aut quod debet reformatre dissimulaverit ¹: tunc creditor iudici, vel præposito civitatis pignus ostendat, ut quantum iudicio eius, vel ² trium honestorum virorum fuerit aestimatum, sit ei licentia distrahendi ³. Et postmodum de pretio venditi pigneris creditor, quantum ei debetur, sibi evidentius tollat, et reliquum ille recipiat qui pignus deposuerat.

LIB. V. TITVL. VI.

fuerit unde compositio exsolvi debeat, cum hoc saltim quod videtur habere, pro debito vel reatu perpetui servitum index potentibus trahere non desistat.

VI. Flavius Cintasvintus Rex ⁷.

Qualiter defuncti debitor, aut violentia post mortem possit inquiri.

Si viventis cuiuslibet manifesta culpa non apparet, nefas esse non dubitandum est, ut eum quisque post obitum mansisse sibi reum accuset. Ne ergo in fraudem hæredis defuncti qui cumque post hæc talia conetur præsumere, huic legis redargui sanctione se noverit: scilicet, ut si quis quemlibet defunctum violentum sibi, aut pervasorem suæ rei, sive direptorem ⁸, seu debitorem fuisse adstruxerit, eumque quodcumque inlicitum secundum superiorem ordinem ⁹ dixerit perpetrasse; non aliter eius assertioni creditur, nisi per quicunque scripturam, aut testificationem legitimam id verum esse indubitanter edoceat. Quod si tale aliquid quisque convicerit, et defunctus ille, de quo agitur, filios non relinquens, facultatem suam suis libertis, aut quibuscumque personis ¹⁰ dinoscitur contulisse; ipsi liberti vel aliae ¹¹ personæ iuxta quod possident de rebus defuncti, quæ defunctus debuit vel commisit, insidente iudice, cogantur exsolvere. Nam si filios reliquerit, et ipsi ¹² omnem eius possident facultatem ¹³; ipsi proculdubio cogendi sunt illa supplere, unde auctor eorum, debitor aut præsumptor ¹⁴ convincitur extitisse. Si certe prædictarum causarum obnoxius sic ab hac luce discesserit, ut ¹⁵ de suis rebus nihil videatur aliquatenus ordinasse; propinqui eius, vel qui facultatem eius adierint, aut possederint, petitori de re vel causa, quam ¹⁶ repetit, cogendi sunt reddere rationem. Ita ut si ille, qui debitor aut præsumptiosus ¹⁷ dicitur extitisse, nihil rerum suarum moriens dinoscitur reliquisse, ab omni calumniæ repetentis eius filii vel propinqui habeantur immunes. Sin autem quodcumque defunctus reliquit, et manus est quod petitur, quam quod reliquisse videtur; si filii eius, aut propinqui, aut qui eius possident bona, noluerint pro reatu eius vel debito satisfacere, de rebus a defuncto dimissis non morentur petenti facere cessionem.

IV. Flavius Recesvintus Rex ⁴.

Si pignus representato debito non reddatur.

Si quis ei, qui rem pro pignere creditit ⁵, ad constitutum tempus, representato debito, pignus acceptum distulerit reddere, et hoc ante tempus lege superiori taxatum vendere, vel in usus proprios atque alienos conterendum præsumpsit adtentare, vel malitiose differens noluerit assignare; pignus quidem, quod accepit, integrum reddat, et medietatem, quantum pignus valere constiterit, domino pigneris coactus impendat.

V. Flavius Cintasvintus Rex ⁶.

Si una persona reatu vel debito multis teneatur obnoxia.

Si una persona plurimis rea vel debitrix maneat, qui prior in petitione præcesserit, et aut per placitum, aut per probationem sive professionem eius, eum sibi reum aut debitorem esse docuerit, ipsi nihilominus aut iuxta qualitatem debiti satisfacere compellendus est, vel damnandus a iudice. Quod si quibus reus vel debitor manet, uno eodemque tempore contra eum agere coeperint, secundum quantitatem debiti vel reatus, aut reddere omnibus, aut omnibus addicendus est serviturus. Quærere tamen a iudice ad liquidum oportebit, cui magis reus vel debitor maneat, ut ipsi maiorem partem reddi præcipiat: et de reliquo, quod de facultate rei vel debitoris remanserit, quantum reddatur cæteris index ipse manifeste perpendat. Certe si non

¹ Lind. distulerit.

² Emilian. Cerd. y S. J. R. et.

³ S. J. R. disträhendi, et vendendi, et dividendi. Et postmodum &c.

⁴ Card. Fls. Chds. Legion. Antiqua. Toled. got. sin autor ni nota.

⁵ Legion. crediderit.

⁶ Legion. añade: Antiqua. Toled. got. sin autor ni nota.

⁷ Legion. añade: Antiqua. Toled. got. sin autor ni nota.

⁸ Legion. deceptorem.

⁹ Emilian. accusationem.

¹⁰ Card. possessoribus.

¹¹ Card. alii possessores.

¹² Card. et ipsi et alii possessores iuxta quod obtinent de rebus defuncti, proculdubio cogendi sunt &c.

¹³ Legion. hæreditatem.

¹⁴ Card. præsumptor vel reus.

¹⁵ Legion. et de suis.

¹⁶ Emilian. quam causidicus petit.

¹⁷ Lind. præsumptuosus.